

Borging kwaliteit examens

Hengelo, 9 september 2020

U
W
V
W
V
W
V

Borging kwaliteit examens

Hengelo, 9 september 2020

Werkgroep borging kwaliteit examens Stichting Carmel

- Tiny Arts (examensecretaris vmbo Het Hooghuis)
- Doriene Boezelman (onderwijs & kwaliteit SCC & CCS, netwerk kwaliteitszorg)
- Mark Gellevij (directeur Onderwijs Scholengroep Carmel Hengelo)
- René Hoek (examensecretaris havo/vwo Twickel Hengelo)
- Genio Ruesen (Centrale Directie Bonhoeffer College)
- Wiebo Spoelstra (Centrale Directie Ety Hillesum Lyceum)
- Bart Veelers (examensecretaris vmbo en vso Twents Carmelcollege)

Samenvatting

De 'Commissie Kwaliteit Schoolexaminering' (Commissie Ten Dam), doet in haar rapport 'Een volwaardig schoolexamen' (2018) aanbevelingen om de kwetsbaarheden met betrekking tot de kwaliteit van examens weg te nemen. De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft hierop een beleidsreactie geformuleerd: het Eindexamenbesluit VO. De VO-raad heeft op basis van het rapport op 25 april het besluit 'Versterking schoolexaminering' genomen. De beleidsreactie van de minister en het besluit van de VO Raad sporen goed met elkaar.

In het besluit van de VO Raad zijn de aanbevelingen van de commissie Ten Dam geconcretiseerd in negen actielijnen. Van de negen actielijnen pakt de VO Raad er vijf op, de overige vier nemen de bestuurders op in hun cyclus van planning en control. Het betreft de volgende vier actielijnen:

1. Elke school ontwikkelt voor augustus 2020 een visie op toetsing en examinering, die in samenhang is met de onderwijskundige visie.
2. Elke school werkt ernaartoe dat het schoolexamen vanaf schooljaar 2021-2022 (weer) het afsluitende karakter krijgt in plaats van een verzameling schoolexamens, voortgangstoetsen en huiswerkopdrachten (voor zover dat op de school van toepassing is).
3. Elke school heeft vanaf augustus 2020 een examencommissie, of zoveel eerder als mogelijk is.
4. Elke school werkt ernaartoe dat er voldoende expertise op het terrein van examinering aanwezig is, bij de schoolleider, examensecretaris en onder docenten.

De werkgroep 'Borging Kwaliteit Examens Stichting Carmelcollege', heeft in opdracht van het College van Bestuur adviezen gegeven met betrekking tot de kwaliteitsborging van het schoolexamen, in het verlengde van de aanbevelingen van de Commissie Ten Dam en de actielijnen van de VO Raad. Dat advies is opgenomen in dit rapport en het beoogt de scholen voor de realisatie van hun opdracht te voorzien van een beleidskader. Scholen kunnen zo op hun beurt binnen dit beleidskader hun visie op toetsing en examinering formuleren, hun examenorganisatie adequaat inrichten, de kwaliteit ervan borgen en de keuzes die zij op het gebied van toetsing en examinering maken, verantwoorden.

De opdracht van de werkgroep was om voor de scholen van Stichting Carmelcollege een systeem voor de kwaliteitsborging van het proces en het resultaat van de schoolexamens en de bijbehorende rollen/functies en expertise te ontwikkelen:

- a. recht doend aan de bestuurlijke verantwoordelijkheid die op de rechtspersoon Carmel rust;
- b. in lijn met opvattingen over onderwijs volgens de nieuwe strategische Koers;
- c. in te voeren bij alle scholen, waarvoor ondersteuning beschikbaar moet zijn waar nodig.

Uitgangspunt bij het te ontwikkelen systeem van kwaliteitsborging van examens en toetsing is dat elke Carmelschool aan de minimumeisen voldoet, maar dat vanuit dat vertrekpunt er vervolgens, gezien de verschillen tussen scholen, ook maatwerk mogelijk is.

De werkgroep heeft gekozen voor een in het HBO veelgebruikt en beproefd model om het begrip 'kwaliteit van toetsing' af te bakken: de kwaliteitspiramide van eigentijds toetsen en beoordelen van Joosten-ten Brinke en Sluijsmans. Dit conceptuele kader is ook voor het voortgezet onderwijs goed bruikbaar. In de toetspiramide wordt kwaliteit van toetsing vertaald in zes bouwstenen: kwaliteit van het toetsbeleid (de visie op toetsing), kwaliteit van het toetsprogramma (de samenhang tussen toetsen binnen een opleiding en de borging van de functies van toetsing), kwaliteit van toetsen (de gehele toets), kwaliteit van toetstaken (de opdracht of vraag in een toets), kwaliteit van de toetsorganisatie (de hele organisatie van het toetsbouwwerk) en kwaliteit van toetsbekwaamheid (de deskundigheid van docenten, examencommissies, examensecretaris, schoolleiding en andere betrokkenen in hun rol). De eerste vier bouwstenen hebben betrekking op de inhoud van toetsing, de andere twee gaan over de wijze waarop de examens georganiseerd worden en over de gevraagde deskundigheid. Voor elk van de bouwstenen heeft de werkgroep richtlijnen en handreikingen geformuleerd.

Inhoud

Elke school heeft voor augustus 2020 een visie op toetsing en examinering ontwikkeld die in samenhang is met de onderwijskundige visie. Toetsvisie en het toetsbeleid zullen zich in de komende periode (Koers 2025) gaandeweg verder ontwikkelen. Met ingang van het schooljaar 2020-2021 hebben alle scholen een 'basisplan toetsing' ontwikkeld met daarin een visie op toetsing en examinering die in samenhang is met de onderwijskundige visie. Toetsvisie en het toetsbeleid ontwikkelen zich in de komende periode gaandeweg verder. Deze toetsvisie beschrijft in elk geval de volgende onderwerpen:

Waarom toetsen wij?

1. Het bereiken van leerdoelen en de congruentie tussen leerdoelen, leeractiviteiten en toetsing;
2. De zelfsturende functie van toetsing
3. De ontwikkelgerichte functie van toetsing

Wat toetsen wij?

In aanvulling op de verplichte eindtermen:

- a. De toetsing van de 'brede onderwijsopdracht'
- b. Het afsluitende karakter van het schoolexamen
- c. Het toetsen van schooleigen elementen

Organisatie

De verdeling van rollen, taken, verantwoordelijkheden binnen de organisatie van het schoolexamen zijn als volgt:

- Het bestuur: aanwijzingen geven voor stichtingskaders van het toetsbeleid en dat vaststellen.
- De schoolleiding van de locatie: laten opstellen van een visie op toetsen en toetsbeleid voor de instelling, afgeleid van de onderwijsvisie en passend binnen de Carmelkaders, vaststellen Programma van Toetsing en Afsluiting en besluiten over afwijkingen hiervan, vaststellen uitslag en examens en tekenen diploma's.
- Examensecretaris: verantwoordelijk voor organisatie en uitvoering van schoolexamen en centraal examen, vaststellen uitslag en examens en tekenen diploma's.
- Examencommissie: bewaking en bevordering van de kwaliteit van de schoolexaminering middels (zwaarwegende) jaarlijkse advisering m.b.t. PTA en de toetscyclus aan de schoolleiding. Elke Carmelschool heeft tenminste vanaf augustus 2020 een examencommissie conform het raamwerk zoals beschreven in bijlage 3.
- De vaksecties: opstellen en evalueren van PTA.
- De docent als constructeur en vaststeller: maken van toetsen en het vaststellen daarvan.
- De docent als examiner: afnemen van de toetsen en het beoordelen daarvan.
- De examensecretaris: organiseren, bewaken van de uitvoering en borgen van de examinering en de daarbij behorende taken.

Vanaf 1 augustus 2020 heeft elke school een examencommissie ingericht volgens het Carmelbrede raamwerk. De taken, bevoegdheden en samenstelling van de examencommissie zijn formeel vastgelegd in het Carmel-examenreglement.

Toetsbekwaamheid

Elke docent, die bevoegd is voor een vak is bekwaam om toetsen te construeren en vast te stellen, deze af te nemen en te beoordelen voor dat betreffende vak. Met het oog op het onderhouden en verder vergroten van toetsbekwaamheid, ontwikkelt de Stichting Carmel een basis- en verdiepingscursus 'toetsconstructie'. Voor afloop van de komende Koersperiode (2025) zal elke docent een basiscursus toetsinstructie hebben doorlopen. Daarnaast is voor afloop van de komende Koersperiode binnen elke vakgroep of cluster van verwante vakgroepen er minimaal één docent die de verdiepingscursus heeft gevolgd. De eerste lichter docenten zal in het schooljaar 2020-2021 de basis- en / of verdiepingscursus hebben gevolgd.

Elementen van een basiscursus zullen zijn:

- Vertalen van eindkwalificaties naar leerdoelen en leeruitkomsten
- Vertalen van beoogde leerdoelen naar passende toetsing die valide, betrouwbaar, transparant is en van het juiste niveau
- Verantwoorden van toetsing met behulp van een toetsmatrijs
- Het kunnen analyseren en evalueren van een toets na afname

Elementen van een verdiepingscursus zullen zijn:

- Alignment tussen visie op onderwijs en visie op toetsing
- Beoordelen van de samenhang tussen toetsbeleid, PTA, toetsen en toetstaken.
- Borging van de kwaliteit van toetsing
- Adviseren en begeleiden van collega examinatoren en constructeurs

Een examensecretaris bij Carmel heeft tenminste de scholing voor beginnende examensecretarissen van PLEXS gevolgd, aanvullend zal hij tenminste de verdiepingscursus toetsconstructie afgerond dienen te hebben. De professionele leergemeenschap (PLG) 'Toetsing en Examinering' voor examensecretarissen krijgt een permanente status. Alle examensecretarissen nemen er qualitate qua aan deel. Binnen de PLG wisselen examensecretarissen expertise uit, gericht op de specifieke context van Carmel. De PLG zal gevraagd en ongevraagd adviezen formuleren over het beleid ten aanzien van examinering van Carmel.

Het netwerk van kwaliteitszorgmedewerkers krijgt opdracht om het samen van en met elkaar leren ten aanzien van toetsing en examinering door middel van collegiale consultatie tussen de instellingen te ondersteunen. Collegiale consultatie richt zich op één van de drie aspecten van toetskwaliteit – inhoud, organisatie, bekwaamheid - of op het gehele systeem van kwaliteitsborging. De collegiale visitatie/audits starten in 2021-2022.

De Carmelbrede Werkgroep kwaliteitstraject examens bereidt in samenwerking met het netwerk kwaliteitszorg en PLG examensecretarissen (en examencommissie) een midterm evaluatie van het bestuursbesluit en de Carmelbrede kaders toetsbeleid voor op stichtingsniveau die in de herfst van 2022 wordt uitgevoerd volgens de Koersmethodiek, samen met de instellingen. De werkgroep blijft in ieder geval tot en met het cursusjaar 2021-2022 in functie. Haar opdracht ligt op het vlak van operationele coördinatie en periodieke bestuurlijke afstemming. Die vindt plaats via de reguliere overlegkanalen, in het bijzonder via het Beraad Onderwijs en daaraan gekoppelde netwerken van schoolleiders, docenten en adviseurs.

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud	6
1. Aanleiding	7
2. Opdracht werkgroep examinering	8
3. Borging van de kwaliteit van toetsen	9
4. Visie op toetsing	11
4a Waarom toetsen wij	11
4b Wat toetsen wij	12
4c Hoe toetsen wij	12
4d Aanvullende suggesties	12
4e Minimale inhoud van de toetsvisie voor augustus 2020	13
5. Kwaliteit van toetsen en -taken	14
6. Programma van Toetsing en Afsluiting	16
7. Toetsorganisatie	17
8. Toetsbekwaamheid	18
8a Constructeurs en examinatoren	18
8b Examensecretaris	18
8c Leden examencommissie	19
8d Collegiale consultatie	19
9 Implementatieplan Borging kwaliteit van examens	20
9a Opdracht voor instellingen binnen Stichting Carmelcollege (en wanneer gereed)	20
9b Facilitering vanuit Carmel (en wanneer ligt dat er)	20
Bijlagen	22
Bijlage 1 Examenprocessen: totstandkoming examenreglement, PTA en toetsen	23
1a Het examenreglement	23
1b Het proces PTA	24
1c Schoolexamentoetsen	25
Bijlage 2 Beschrijving van de functies / taken / rollen en verantwoordelijkheden	27
Bijlage 3 Raamwerk examencommissie inclusief rolbeschrijving	28
3a Regeling examencommissie	30
Bijlage 4 Format PTA	31
4a Verwerking PTA in SOM	31
4b Format PTA	31
4c Leeswijzer bij PTA format	32
4d Onderbouwing PTA format	32
4e PTA groepsmaatwerk of individualiseren	33
Bijlage 5 Stappenplan collegiale consultatie	34

1. Aanleiding

Vanwege het civiele effect van de diploma's die door VO afgegeven worden, mag er geen twijfel bestaan over de kwaliteit en representativiteit van de afgenomen examens. Zorgdragen dat een leerling terecht een diploma krijgt is dan ook een uitermate kritisch proces. In 2018 werden onregelmatigheden geconstateerd in de afname van het schoolexamen bij een VO school in Maastricht en dit maakte pregnant duidelijk hoe belangrijk de borging van de kwaliteit van de examens is. Specifiek gaat het er dan om dat:

- Er geen twijfel mag bestaan over de validiteit en betrouwbaarheid van de ontwikkelde examens.
- De organisatie van de afname zodanig is dat er zekerheid is dat de leerling het betreffende examen zelfstandig en met alleen toegestane hulpmiddelen gemaakt heeft.
- Docenten competent zijn in het ontwikkelen, afnemen en beoordelen van toetsen.

De 'Commissie Kwaliteit Schoolexaminering' (Commissie Ten Dam) heeft in 2018 op verzoek van de VO Raad onderzocht hoe het gesteld is met de kwaliteit van de schoolexaminering. In haar rapport 'een volwaardig schoolexamen' doet de commissie vier aanbevelingen om de kwetsbaarheden weg te nemen. Op basis van dit rapport heeft de VO-raad het besluit 'versterking schoolexaminering' genomen, waarin de aanbevelingen van de commissie Ten Dam zijn geconcretiseerd in negen actielijnen. Van de negen actielijnen pakt de VO Raad er vijf op, de overige vier nemen de bestuurders op in hun cyclus van planning en controle. Het betreft de volgende vier actielijnen:

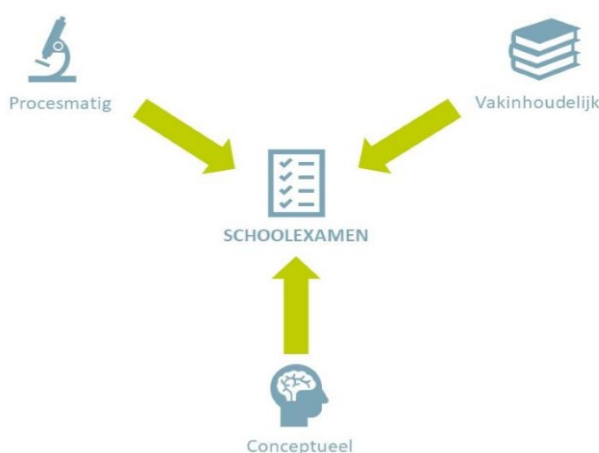
1. Elke school ontwikkelt voor augustus 2020 een visie op toetsing en examinering, die in samenhang is met de onderwijskundige visie.
2. Elke school werkt ernaartoe dat het schoolexamen vanaf schooljaar 2021-2022 (weer) het afsluitende karakter krijgt in plaats van een verzameling schoolexamens, voortgangstoetsen en huiswerkopdrachten (voor zover dat op de school van toepassing is).
3. Elke school heeft vanaf augustus 2020 een examencommissie, of zoveel eerder als mogelijk is.
4. Elke school werkt ernaartoe dat er voldoende expertise op het terrein van examinering aanwezig is, bij de schoolleider, examensecretaris en onder docenten.

Het bevoegd gezag is eindverantwoordelijk voor de correcte uitvoering van het examen en ziet er op toe dat scholen een visie op examinering formuleren, de examenorganisatie adequaat inrichten, dat de kwaliteit geborgd is en dat de keuzes die zij maakt op het gebied van toetsing en examinering verantwoord wordt. Dit draagt er toe bij dat de deugdelijkheid van de schoolexaminering gegarandeerd is en dat de kwaliteit geborgd is. Kwaliteitsborging omvat het geheel van maatregelen dat ervoor moet zorgen dat aan de kwaliteitseisen wordt voldaan.

2. Opdracht werkgroep examinering

In het licht van de recente ontwikkelingen met betrekking tot de kwaliteit van het schoolexamen en de daarvan afgeleide besluiten die in de VO Raad genomen zijn, is de vraag aan de orde of de huidige regelingen en documenten volstaan. Het College van Bestuur heeft daarom een werkgroep 'Borging van de kwaliteit van de examens' ingesteld die de opdracht heeft gekregen tot adviezen te komen met betrekking tot de kwaliteitsborging van het schoolexamen, in het verlengde van de aanbevelingen van de Commissie Ten Dam en de actielijnen van de VO Raad.

Naar het schoolexamen kan gekeken worden vanuit drie perspectieven: conceptueel, procesmatig en vakinhoudelijk. Deze drie perspectieven staan niet los van elkaar en vragen dus om een integrale benadering: interventies bij het ene werken door op de andere, zoals hierna in figuur 1 geïllustreerd.

Figuur 1 Drie perspectieven op het schoolexamen

Vanuit de keuze voor een integrale benadering heeft de werkgroep haar opdracht met betrekking tot het proces van schoolexamens en toetsing als volgt verder gedefinieerd:

1. Ontwikkel voor de scholen van Stichting Carmelcollege een systeem voor de kwaliteitsborging van het proces en het resultaat van de schoolexamens en de bijbehorende rollen/functies en expertise:
 - a. recht doend aan de bestuurlijke verantwoordelijkheid die op de rechtspersoon Carmel rust;
 - b. in lijn met opvattingen over onderwijs volgens de nieuwe strategische Koers;
 - c. in te voeren bij alle scholen, waarvoor ondersteuning beschikbaar moet zijn waar nodig.
2. Formuleer richtlijnen voor toetsbeleid binnen de Stichting, afgeleid van de visie op leren en toetsen en de gevolgen daarvan voor de positie van het schoolexamen.

Bij het te ontwikkelen systeem van kwaliteitsborging van examens en toetsing is het van belang dat elke Carmelschool aan de minimeisen voldoet, maar dat vanuit dat vertrekpunt er vervolgens, gezien de verschillen tussen scholen, ook maatwerk mogelijk is.

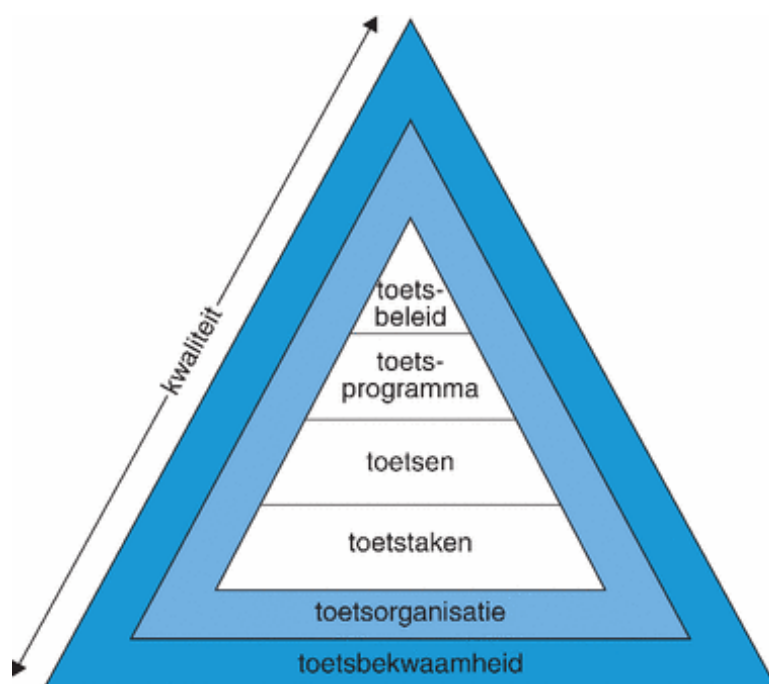
Input expertise

De werkgroep 'Borging van de kwaliteit van de examens' heeft bij de totstandkoming van haar advies steeds gebruik gemaakt van brede consultatie van alle stakeholders: naast het CvB zijn dat met name de examensecretarissen en de schoolleiders van de instellingen. Ook heeft er afstemming plaatsgevonden met de VO Raad. De werkgroep heeft tot slot dankbaar gebruik gemaakt van de waardevolle adviezen van Erna Kleissen, adviseur van het Bestuursbureau in Hengelo, Tom Morskieft, voorzitter managementteam Bestuursbureau en Christel Wolterinck, conrector R&D van Marianum in Groenlo/Lichtenvoorde.

3. Borging van de kwaliteit van toetsen

De werkgroep heeft gekozen voor een in het HBO veelgebruikt en beproefd model om het begrip 'kwaliteit van toetsing' af te bakenen: de kwaliteitspiramide van eigentijds toetsen en beoordelen van Joosten-ten Brinke en Sluijsmans¹. Dit conceptuele kader is ook voor het voortgezet onderwijs goed bruikbaar. In de toetspiramide wordt kwaliteit van toetsing vertaald in zes bouwstenen: kwaliteit van het toetsbeleid (de visie op toetsing), kwaliteit van het toetsprogramma² (de samenhang tussen toetsen binnen een opleiding en de borging van de functies van toetsing), kwaliteit van toetsen (de gehele toets), kwaliteit van toetstaken (de opdracht of vraag in een toets), kwaliteit van de toetsorganisatie (de hele organisatie van het toetsbouwwerk) en kwaliteit van toetsbekwaamheid (de deskundigheid van docenten, examencommissies, examensecretaris, schoolleiding en andere betrokkenen in hun rol).

De middelste, witte driehoek van de piramide bevat vier bouwstenen die betrekking hebben op de inhoud. De lichtblauwe ring daaromheen is de vijfde bouwsteen en dit betreft de toetsorganisatie. De zesde bouwsteen – gerepresenteerd in de buitenste donkerblauwe ring - gaat over de deskundigheid waarover alle actoren moeten beschikken om hun rol goed te kunnen vervullen.

Figuur 2 Toetspiramide voor toetsen en beoordelen (Joosten-ten Brinke & Sluijsmans, 2010)

Om een zo groot mogelijke kwaliteit te realiseren, is het van belang dat de verschillende onderdelen van de toetspiramide niet los van elkaar staan, maar onderling samenhangen. Daarnaast is het belangrijk dat de toetscyclus – de gehele uitvoering van opstellen van toetsbeleid t/m afname van toetsen - jaarlijks wordt geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. Voor beide aspecten: samenhang tussen de diverse onderdelen én rondmaken van de PDCA, is dan ook nauwe samenwerking nodig tussen alle betrokkenen, helderheid over ieders rol en verantwoordelijkheid en voldoende expertise.

In de onderstaande hoofdstukken wordt deze piramide uitgewerkt tot kaders voor toetsbeleid voor de Stichting Carmel, waarbinnen de instellingen hun eigen opdracht om de kwaliteit van het schoolexamen voor hun scholen te borgen, vormgeven. In de bijlagen zijn ter ondersteuning voor de instellingen verschillende uitwerkingen en concretisering opgenomen van de kaders.

¹ Joosten-ten Brinke, D., Sluijsmans, D. M. A., 2010. *De kwaliteitspiramide voor eigentijds toetsen en beoordelen*. Tilburg/Nijmegen: Fontys Lerarenopleidingen Tilburg/Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

² Toetsprogramma is een in het hoger onderwijs gebruikelijke term voor het geheel van toetsen van een specifieke opleiding. In het voortgezet onderwijs spreken we van het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) als we de verzameling toetsen bedoelen die met elkaar het schoolexamen vormen.

In het artikel 'de kwaliteit van toetsen onder de loep'³, worden voor elk van de zes bouwstenen van de toetspiramide kwaliteitscriteria beschreven. De bouwsteen in het hart van de piramide is 'toetsbeleid'. In het artikel worden daarbij de volgende kwaliteitscriteria genoemd:

- Wat is de aanleiding, de doelstelling en de reikwijdte van het toetsbeleidsplan?
- Wie zijn de belanghebbenden van dit toetsbeleidsplan?
- Wat zijn de uitgangspunten van toetsbeleid en de borging van de kwaliteit?
- Wat is de relatie met de visie op leren en toetsen?
- Wat is de samenhang van toetsing met beroepskwalificaties en de onderwijsleeromgeving?
- Wie heeft taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden met betrekking tot de uitvoering van toetsing?
- Hoe ziet de toetscyclus eruit: ontwikkeling (toets(vorm), cesuur), overeenstemming over criteria en standaarden, uitvoering, evaluatie, verbetering?
- Hoe wordt validiteit en betrouwbaarheid geborgd en aangetoond?
- Hoe faciliteert het management de toetscyclus en professionalisering?
- Wie heeft taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden met betrekking tot het beleid en de uitvoering van kwaliteitszorg (op het secundaire niveau)?
- Hoe werkt de borging en verbetering van kwaliteit(szorgsysteem) rondom toetsing?

Deze kwaliteitscriteria zijn naar aanleiding van discussies over de kwaliteit van toetsing en examinering in het hoger onderwijs rond 2010 ontworpen. Hoewel het een andere onderwijssector betreft, zijn de issues die spelen rondom de kwaliteit van het schoolexamen in het voortgezet onderwijs, vergelijkbaar met de situatie in het hoger onderwijs. De criteria kunnen dan ook goed dienen als basis voor het Voortgezet Onderwijs. Dit rapport werkt bovengenoemde kwaliteitscriteria dan ook uit tot kaders voor Carmel.

Bij de Stichting Carmel kennen de aangesloten instellingen een relatief hoge mate van autonomie. Dat betekent dat onder bestuurlijke verantwoordelijkheid de opdracht aan de scholen om het onderwijs kwaliteitsrijk in te richten, ruim is. De scholen hebben binnen de marges van hun opdracht en de kaders die de wet stelt veel inrichtingsvrijheid. In de afgelopen jaren is de overtuiging gegroeid dat als scholen hierbij gezamenlijk optrekken, dit leidt tot meer kwaliteit voor elke instelling en dus voor de stichting als geheel. In Koers 2020, het strategisch beleidsplan van de Stichting voor de jaren 2015-2020 is voor het eerst in de historie van de stichting een gezamenlijke visie geformuleerd op wat wij verstaan onder goed onderwijs. Het is vervolgens aan de instellingen om via hun instellings- en schoolplannen deze visie verder uit te werken, onder meer in instellingsgebonden toetsvisie en toetsbeleid. De kaders toetsbeleid van de Stichting Carmelcollege zijn zo ingericht dat het bevoegd gezag haar verantwoordelijkheid kan waarmaken én dat het doet recht aan de gemandateerde en eigen verantwoordelijkheid van de instellingen.

In lijn met bovenstaande ontwikkelrichting van de Carmelinstellingen gelden een aantal criteria waaraan toetsbeleid op schoolniveau minimaal moet voldoen. Deze zijn afgeleid van de afspraken die binnen de VO Raad gemaakt zijn:

- Het toetsbeleid van de school weerspiegelt de onderwijskundige opvattingen in die instelling en voldoet tegelijkertijd aan de toetskaders zoals vastgelegd in het bestuursbesluit 'Borging kwaliteit toetsing'. De opdracht die de onderwijsinstellingen hebben om het gehele systeem van toetsing en examinering tegen het licht te houden en waar nodig aan te passen, vindt plaats binnen deze kaders. Voor het schooljaar 2020-2021 hebben alle instellingen een 'basisplan toetsing'⁴. Dat wordt in de loop van Koers 2025 verdergaand uitgebouwd.
- Elke instelling zorgt er daarnaast voor dat het schoolexamen vanaf schooljaar 2021-2022 (weer) het afsluitende karakter krijgt in plaats van een verzameling schoolexamens, voortgangstoetsen en huiswerkopdrachten (voor zover dat van toepassing is).

³ De kwaliteit van toetsen onder de loep; Sluijsmans, Peeters, Jakobs, Weijzen; onderwijsinnovatie, december 2012

⁴ Op de sharepointomgeving https://stichtingcarmelcollege.sharepoint.com/sites/SCC_Examensecretarissen zullen 'best practises' uit de verschillende Carmelinstellingen gedeeld worden van wat verstaan wordt onder een 'basisplan toetsing'. Een instelling kan voor komend schooljaar daarbij de keuze maken voor een basisplan voor de gehele instelling of een plan voor de verschillende locaties of leerwegen. In de komende jaren zullen deze plannen verder uitgebouwd worden naar een toetsbeleidsplan.

4. Visie op toetsing

Het hart van het toetsbeleid is de visie op toetsing, afgeleid van de visie op leren. In onderstaande paragrafen worden de kaders van Stichting Carmelcollege aangegeven waarbinnen instellingen hun visie op toetsen vormgeven. Dat doen we aan de hand van de vragen: waarom toetsen we, wat toetsen we en hoe toetsen we.

4a Waarom toetsen wij

Stichting Carmel ziet het als haar opdracht om leerlingen maximaal voor te bereiden op hun toekomstige plek in de samenleving. Dat betekent dat het onderwijs bij de Carmelscholen niet alleen gericht is op het behalen van een diploma, maar een breder doel dient. Naast kwalificatie richt het onderwijs zich ook op socialisatie en persoonsvorming⁵. Het onderwijs en de daarmee samenhangende toetsing moet hiervan een afgeleide zijn. Het onderwijs wordt voor leerlingen betekenisvol als de leeractiviteiten relevant zijn en als dat wat zij leren mede door henzelf geconstrueerd wordt.

Bij het beantwoorden van de vraag 'waarom toetsen wij?' gaat het toetsbeleid van een instelling in op drie onderwerpen:

1. Het bereiken van leerdoelen en de congruentie tussen leerdoelen, leeractiviteiten en toetsing;
2. De zelfsturende functie van toetsing
3. De ontwikkelgerichte functie van toetsing

Het bereiken van leerdoelen en de congruentie tussen leerdoelen, leeractiviteiten en toetsen – De belangrijkste 'waarom': er wordt getoetst om te bepalen of, en in hoeverre de gestelde leerdoelen zijn bereikt. In het toetsbeleid wordt duidelijk wat de samenhang is tussen datgene *wat* geleerd wordt (de leerinhoud, beschreven in leerdoelen), de *wijze waarop* geleerd wordt (de leeractiviteiten), en een daarbij *passende manier van toetsen*. Met andere woorden, er moet een duidelijk verband zijn tussen de leerdoelen, de leeractiviteiten die dat tot stand moeten brengen en de toetsing waarmee kan worden vastgesteld of de leerdoelen ook daadwerkelijk bereikt worden. De visie op toetsen moet daarmee een rechtstreeks uitvloeisel van de visie op leren zijn. In het toetsbeleid wordt duidelijk hoe leren en toetsen elkaar logisch verbinden. Het nadenken over en bepalen van de meest logische verbinding tussen leren en toetsen maakt duidelijk dat leren en toetsen hand in hand gaan, elkaar versterken en daarmee dat leren en toetsen niet los van elkaar te zien zijn. Door leren en toetsen sterk(er) in verbinding te brengen krijgt toetsing, buiten het vaststellen van behaalde leerresultaten, ook een directie functie voor leren: de zelfsturende en ontwikkelingsgerichte functies van toetsing.

De zelfsturende functie van toetsen – In het toetsbeleid wordt beschreven hoe door de gekozen toetsing het zelfsturend vermogen van leerlingen wordt versterkt. Het toetsbeleid is erop gericht dat op basis van de informatie die de leerling over de toetsing krijgt enerzijds het vertrouwen wordt opgebouwd over de haalbaarheid van de toets, en anderzijds een attitude wordt ontwikkeld dat leren niet alleen inspanning vraagt, maar ook het nemen van initiatief vereist. Van belang is dat de leerling duidelijk gemaakt is wat van hem wordt verwacht in de toetsing, en dat hij begeleid wordt in zijn route naar het kunnen voldoen aan die verwachtingen. Het toetsbeleid beschrijft op welke wijze dit wordt vormgegeven.

De ontwikkelingsgerichte functie van toetsen – In het toetsbeleid wordt beschreven hoe de toetsing leerlingen aanzet tot leren. Een toets wordt nu nog (te) vaak gebruikt als het slotstuk van een leerproces, waarbij de toets voornamelijk de leerresultaten meet om daar een oordeel of beoordeling aan te hangen en het daarbij te laten. Het huidige gebruik van toetsing is daarmee voornamelijk summatief van aard. Het voorgestelde toetsbeleid beschrijft óók het formatieve gebruik van toetsen door de docent samen met zijn leerlingen. Het gebruik van toetsing om het leerproces te ondersteunen. Toetsing is dan niet primair gericht op het (eind)resultaat, maar juist bedoeld als een (nieuw) begin voor volgende leerstappen. Zeker in onderwijs dat eigenaarschap bij leerlingen nastreeft en waarin co creatie tussen leerlingen en docenten een belangrijke waarde is, is formatieve toetsing een krachtig en waardevol instrument in het leren van leerling én docent. Het formatief gebruiken van de resultaten van toetsing in de vorm van ontwikkelingsgerichte feedback door docenten en leerlingen ziet Carmel dan ook als een belangrijke functie van toetsing. In het toetsbeleid beschrijft de instelling niet alleen het summatieve maar ook formatieve gebruik van toetsing, zodat helder is hoe leerlingen

⁵ Zie voor een toelichting op deze drie doelen 'Het prachtige risico van onderwijs'; Gert J.J. Biesta; Uitgeverij Phronese. ISBN 9789490120085

worden aangezet tot leren en ontwikkelen en hoe ze daarin worden begeleid. Overigens kan een instelling daarbij de keuze te maken voor één overkoepelend beleid voor de gehele instelling, een beleid per school of een beleid per leerlijn (pro, vmbo, havo, vwo).

4b Wat toetsen wij

Ook de vraag 'wat toetsen wij?' laat zich in dit kader vatten in drie onderwerpen. Het gaat dan om de inhoud van het schoolexamen (SE). Vanzelfsprekend is dat het vastgestelde examenprogramma. Daarbuiten beschrijft het toetsbeleid:

- a. De toetsing van de 'brede onderwijsopdracht'
- b. Het afsluitende karakter van het schoolexamen
- c. Het toetsen van schooleigen elementen

De brede onderwijsopdracht – De onderwijsvisie zoals verwoord in Koers gaat uit van een 'brede onderwijsopdracht': kennis is maar de helft. Het gaat om 'heel de mens: hoofd, hart en handen'. Onze leerlingen worden breed gevormd. Carmel staat voor meer dan alleen kwalificatie. Het gaat óók om socialisatie en persoonsvorming. Onze ambitie is hoog: we werken er elke dag aan om leerlingen 'brede vaardigheden' te leren, eigenaar te laten zijn van hun leerproces, hen doelen te laten stellen, gemotiveerde en verantwoorde keuzes te laten maken, verantwoordelijkheid te nemen, verantwoording af te leggen, flexibel te zijn en te reflecteren op eigen handelen. Elke instelling heeft de opdracht te beschrijven hoe deze brede onderwijsopdracht expliciet zichtbaar gemaakt wordt in het onderwijs. Binnen Carmel is daartoe de 'koerswijzer' vastgesteld. Deze koerswijzer beoogt naast de kwantitatieve / cijfermatige opbrengsten (kwalificatie), ook de meer kwalitatieve opbrengsten rondom persoonsvorming en socialisatie zichtbaar en kenbaar te maken middels een ontwikkelingsgerichte 'feedup – feedback – feed forward' methodiek. In haar toetsbeleid beschrijft elke instelling hoe deze brede onderwijsopdracht zichtbaar wordt gemaakt in de toetsing.

Het afsluitende karakter van het schoolexamen (SE) – Het schoolexamen heeft het doel én de ruimte om een samenhangende en eigenstandige set van toetsen te zijn die de schoolperiode van een leerling afsluit: het schoolexamen als een kwaliteitsvolle, eigen afsluiting van een schoolloopbaan van leerlingen. De commissie Ten Dam constateert in haar onderzoek dat het schoolexamen op dit moment teveel het karakter heeft van een oefenperiode/oefentoetsing voor het centraal eindexamen. Het schoolexamen dient juist een eigenstandig karakter te hebben en het toetsbeleid beschrijft op welke wijze dit wordt waargemaakt.

Schooleigen elementen - De invulling van het afsluitende karakter van het schoolexamen kan onder meer gebeuren door de toetsing in te vullen met schooleigen elementen, in aanvulling op het vastgestelde examenprogramma. In het schoolexamen is er ruimte om in de toetsing het 'eigene' van Carmel én specifieke invulling daarvan op de betreffende instelling, school of leerweg tot uiting te brengen. Het toetsbeleid beschrijft hoe in het schoolexamen de authenticiteit en identiteit van de school in de toetsing wordt geborgd.

4c Hoe toetsen wij

Hoe wij toetsen heeft twee kanten: een productkant, bestaande uit de toets zelf en het geheel van toetsen, vastgelegd in het Programma voor Toetsing en Afsluiting (PTA) én een proceskant. Het proces moet zodanig ingericht zijn, dat dit leidt tot producten die voldoen aan de minimale eisen van kwaliteit (toetsen en PTA). Ook moeten de actoren in het proces over voldoende expertise beschikken om hun taak naar behoren te kunnen vervullen. Hoe wij toetsen wordt verder uitgewerkt in de hoofdstukken 'Programma van Toetsing en Afsluiting' en 'toetsorganisatie'. De wijze waarop Carmel haar scholen ondersteunt bij het toerusten van alle actoren voor hun taken en de voorwaarden die gesteld worden om zorg te dragen voor voldoende expertise op het terrein van examinering bij de schoolleider, examensecretaris en docenten is beschreven in het hoofdstuk 'toetsbekwaamheid'.

4d Aanvullende suggesties

In aanvulling op de uitwerking van de vraag 'hoe toetsen wij?' in de bovengenoemde paragrafen staan hieronder een aantal aanbevelingen die niet persé kader stellend zijn, maar wel als suggesties kunnen worden meegenomen bij het vormgeven van (nieuwe) manieren van toetsen. We gaan er vanuit dat elke Carmelschool wil groeien naar het toepassen van vernieuwende manieren om te toetsen. De onderstaande suggesties zijn bedoeld om dat denkproces te voeden en inspireren.

Leren is van de leerling, toetsen ook! – Overweeg om af te stappen van vaste toets vormen die hetzelfde zijn voor iedereen. Wanneer vooraf leerdoelen en succescriteria duidelijk worden vastgesteld, zijn allerlei vormen van toetsen mogelijk die laten zien dat aan de criteria wordt voldaan. Dat kan per leerling verschillen en individueel worden bepaald. Ook het beoordelen van de resultaten op basis van de criteria is daarmee niet (langer) voorbehouden aan een expert/de docent. Leerlingen kunnen beoordelaar zijn van elkaars werk.

Waarom al die cijfers? – Vanuit een zelfsturend en ontwikkelingsgericht perspectief geeft een cijfer weinig en nogal ongenueanceerde ruimte voor feedback. Overweeg in de wijze van beoordelen andere, meer kwalitatieve manieren die de mogelijkheid tot feedback verrijken. Een voorbeeld is een beoordeling in de vorm van een rubric. Hierin kan een leerling direct zien waar hij/zij staat in de ontwikkeling van beginner naar expert, en wat er moet gebeuren om op een volgend niveau te komen.

Sluit eerder af in grotere eenheden – We toetsen veel, vaak en in een vaste volgorde. Elke leerling moet hetzelfde programma door, op in het programma vastgestelde momenten en wordt voortdurend in kleine porties getoetst. Overweeg om de toetslast te verlagen door te toetsen in grotere eenheden waarmee delen van het programma door een leerling ook werkelijk kunnen worden afgerond. Inzet van grote summatief in te zetten toetsen dus. Bied deze toetsen over dezelfde onderwerpen meerdere momenten per jaar aan zodat leerlingen de gelegenheid hebben al vroegtijdig zaken af te ronden. Zo wordt ruimte gecreëerd voor onderwerpen waar meer tijd aan besteed kan/moet worden. De eerder besproken formatieve inzet van toetsen kan daarbij weer een belangrijke rol spelen.

4e Minimale inhoud van de toetsvisie voor augustus 2020

In de bovenstaande paragrafen is beschreven waaraan de visie op toetsen (als onderdeel van het totale toetsbeleid) moet voldoen en worden aanvullende suggesties gegeven. De werkgroep adviseert dat elke instelling voor augustus 2020 een visie op toetsing en examinering ontwikkelt die in samenhang is met de onderwijskundige visie⁶. We gaan er vanuit dat de toetsvisie en het toetsbeleid zich in de komende periode gaandeweg verder zullen ontwikkelen. De aan te leveren versie van de toetsvisie van augustus 2020 beschrijft in elk geval de volgende onderwerpen:

Waarom toetsen wij?

1. Het bereiken van leerdoelen en de congruentie tussen leerdoelen, leeractiviteiten en toetsing;
2. De zelfsturende functie van toetsing
3. De ontwikkelgerichte functie van toetsing

Wat toetsen wij?

In aanvulling op de verplichte eindtermen:

- a. De toetsing van de 'brede onderwijsopdracht'
- b. Het afsluitende karakter van het schoolexamen
- c. Het toetsen van schooleigen elementen

In aanvulling op de toetsvisie moet voor wat betreft de vraag *Hoe toetsen wij* vanzelfsprekend aan alle wettelijke eisen voor bijvoorbeeld PTA's en examenreglement worden voldaan.

⁶ Zie ook paragraaf 4a: een instelling kan daarbij de keuze maken voor één overkoepelend beleid voor de gehele instelling, een beleid per school of een beleid per leerlijn.

5. Kwaliteit van toetsen en -taken

De onderste twee bouwstenen van het witte deel van de toetspiramide, betreffen de toetsstaken (onderdelen van een toets) en de toetsen (de gehele toets). Het opstellen, vaststellen, afnemen en beoordelen van toetsen is in eerste aanleg de verantwoordelijkheid van de onderwijsgeevenden (examinatoren), binnen de kaders die de instelling daaraan stelt. De individuele docent/examinator heeft daarmee een belangrijke rol bij het borgen van de toetskwaliteit zowel bij het ontwikkelen van de toetsen als bij het beoordelen van de kwaliteit en het niveau van de toetsen door middel van het 4-ogen principe; iedere toets die in het kader van het schoolexamen wordt afgenomen wordt van feedback voorzien door een collega en, indien van toepassing, voorzien van verbetervoorstellen. De docenten benaderen toetsen als een integraal onderdeel van het onderwijsleerproces, waarbij de toetsing het leren en het onderwijs dient te versterken. De inhoud en vorm van de toetsen wordt afgestemd op de functie, de leerdoelen, de plaats in het curriculum en de leerroute van de leerling. De tijdsinvestering door de leerling en de ontwikkel-, afname- en beoordelingsinvestering door de docent zijn in verhouding met het gewicht dat aan de toets wordt toegekend.

Bij het opstellen en geven van feedback op een toets, zijn de volgende vragen leidend:

- Is de toets valide: meet deze wat ze behoort te meten, en is er een heldere relatie met de leerdoelen (te vinden in PTA)?
- Is de toets betrouwbaar: biedt deze eenduidigheid in doel, werkwijze en te leveren resultaat, dragen de procedure voor beoordelen en het beoordelingsmodel bij aan een eenduidige interpretatie?
- Is de toets transparant: is vooraf, tijdens en na afloop van de toetsing helder wat van de leerling wordt verwacht en op welke wijze de beoordeling plaatsvindt (te vinden in opdracht, PTA en beoordelingsformulier)
- Is de moeilijkheidsgraad van een toets(vraag) aanvaardbaar, gegeven het niveau dat de leerling dient te beheersen.

Naast een inhoudelijke component – de witte driehoek in het midden van de piramide – is er nog het totstandkomingsproces van toetsen: de eerste (lichtblauwe) rand om de witte driehoek. Ook dit proces, in het bijzonder toetsen voor het schoolexamen, moet zorgvuldig zijn en bijdragen aan een voortdurende kwaliteitsverhoging. Met een zorgvuldige procedure rondom elke toets blijft de kwaliteit van de toetsing in de aandacht van de school. In verband met de relatie met diplomering moet de totstandkoming met voldoende waarborgen omgeven zijn. Daartoe wordt voor elke toets onderstaande cyclus doorlopen in de vakgroep – of cluster van vakgroepen:

Figuur 3 Toetscyclus

Een meer gedetailleerde uitwerking van de wijze waarop Carmel dit proces vormgeeft, is beschreven in *bijlage 1*. Hierin zijn ook nog een tweetal andere kernprocessen met betrekking tot de totstandkoming van het schoolexamen beschreven: het examenreglement en het PTA. Alle Carmelinstellingen volgen vanaf schooljaar 2020-2021 de in deze processen beschreven stappen.

Binnen de vakgroep is de eerst aangewezen om de cyclus in gang te zetten de ontwerper van een lessencyclus rondom een thema of domein dat wordt afgesloten met een SE toets. Deze neemt immers ook de verantwoordelijkheid voor de vier eisen die aan kwalitatief goede toetsen gesteld mogen worden. Vanuit het oogpunt van professionaliteit is hij ook degene die de evaluatie van de toets organiseert. Deze evaluatie richt zich op het hele proces en leidt tot specifieke en generiek aandachtspunten voor de ontwerper en zijn vakgroep in een volgende verbeteringslag.

6. Programma van Toetsing en Afsluiting

Tussen toetsbeleid en toetsen zit het toetsprogramma, PTA in het voortgezet onderwijs, in de piramide. Zoals Sluijsman e.a. in hun artikel 'de kwaliteit van toetsing onder de loep' betogen, is een individuele toets altijd een compromis tussen kwaliteiten. Een individuele toets kan dan ook nooit aan alle kwaliteitscriteria voldoen en zal altijd een compromis van kwaliteitscriteria zijn. En dat maakt het belang van het hebben van een kwalitatief goed PTA duidelijk: een individuele toets is wellicht een compromis, maar in het geheel van alle toetsen kan er toch voldaan worden aan de toetskwaliteiten. Het is daarom belangrijk dat er sprake is van een beredeneerd en samenhangend programma, vastgelegd in het PTA.

Dijkstra en Baartmans (2011)⁷ noemen twaalf criteria om de kwaliteit van toetsing op programmaniveau te analyseren. Deze zijn hieronder omgevormd tot criteria voor de kwaliteit van het PTA. Examencommissies en auditcommissies kunnen deze gebruiken om de kwaliteit van een PTA te analyseren. Op basis van ervaringen zal de werkgroep het instrument eventueel aanpassen en verfijnen.

1. *Geschiktheid voor onderwijsdoelen*: de afstemming tussen de leerdoelen in het PTA en het onderwijs: is de gekozen toetsvorm passend voor de toetsdoelen die getoetst dienen te worden?
2. *Vergelijkbaarheid*: de consistentie in het PTA. De beoordelingsprocedure en de beoordelingscriteria zijn vergelijkbaar voor alle leerlingen.
3. *Herhaalbaarheid*: de beslissingen die worden genomen over leerlingen zijn gebaseerd op meerdere bewijzen, meerdere toetsen en meerdere beoordelaars.
4. *Transparantie*: het PTA is doorzichtig en begrijpelijk. Betrokkenen weten wat en hoe wordt beoordeeld, wat criteria en procedures zijn en hoe de beoordeling meetelt voor de diplomering. Betrokkenen zijn leerlingen en docenten en (eventueel) begeleiders in het beroepenveld.
5. *Acceptatie*: alle betrokkenen bij een PTA kunnen zich vinden in de beoordelingscriteria.
6. *Rechtvaardigheid*: alle leerlingen krijgen een eerlijke kans hun kennis en vaardigheden te demonstreren, bijvoorbeeld door veel verschillende soorten opdrachten en bekwaame beoordelaars te gebruiken. Leerlingen ervaren de beoordeling ook als eerlijk.
7. *Ontwikkeling van zelfsturend leren*: door de beoordelingsvormen leren de leerlingen hoe ze zelfstandig hun leerproces kunnen sturen. Ze leren zichzelf en elkaar beoordelen, reflecteren en hun eigen leerdoelen formuleren.
8. *Betekenisvolheid*: het nut en de zin van het PTA. De beoordeling levert waardevolle feedback op voor leerlingen en is een leermoment (naast een beoordelingsmoment).
9. *Cognitieve complexiteit*: het PTA stelt ook in staat de denkprocessen te beoordelen die een leerling doorloopt als hij/zij aan een opdracht werkt. Hierdoor wordt zichtbaar of een leerling de cognitieve vaardigheden bezit die vereist wordt door vervolgonderwijs of beroepspraktijk.
10. *Authenticiteit*: de overeenkomst tussen de beoordelingsvormen en de wijze waarop het leerproces is vormgegeven.
11. *Onderwijsgevolgen*: de effecten van de beoordeling op het leren van studenten en op de instructie of begeleiding die wordt gegeven door docenten.
12. *Tijd en kosten*: de haalbaarheid van de uitvoering van PTA voor leerlingen en beoordelaars

De docenten zijn eerstverantwoordelijk voor de samenstelling van een samenhangend Programma van Toetsing en Afsluiting voor de betreffende leerlijn (vwo, havo, vmbo). Dit programma houdt rekening met externe (examen)eisen en schooleigen eisen voor wat betreft kennis en vaardigheden. Elke vaksectie levert een eigen paragraaf aan voor het PTA dat na integrale beoordeling en (positief) advies van de examencommissie door de schoolleiding vastgesteld wordt. Elke vakgroep zorgt dat er gevarieerde toetsvormen worden gebruikt; dat er gedifferentieerd wordt naar leerroutes en dat er binnen de vakgroep of cluster van verwante vakgroepen kwaliteitschecks op de toetsen bestaan. De voortgang en de resultaten van de leerling worden per periode of semester getoetst. Dat gebeurt door een beredeneerde combinatie van toetsvormen en toetsgewicht, passend bij de doelen, inhoud, opbouw en structuur van het curriculum. Binnen elke vakgroep of cluster van verwante vakgroepen is dan ook minimaal één docent toetsdeskundig geschoold. Dit wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 8: 'toetsbekwaamheid'. Vanaf schooljaar 2021 – 2022 hanteert elke instelling het format PTA zoals dat is opgenomen in bijlage 4. Het PTA wordt daarnaast vastgelegd in SOM.

⁷ Zelfevaluatie van de kwaliteit van assessment; Asha Dijkstra en Liesbeth Baartman; onderwijsinnovatie maart 2011; het betreft hier weliswaar een beschrijving van de zelfevaluatie van toetsprogramma's in het hoger onderwijs, maar de gehanteerde kwaliteitscriteria zijn ook goed toepasbaar voor een (zelf)analyse van een PTA.

7. Toetsorganisatie

De secretaris van het eindexamen heeft in het Eindexamenbesluit VO een formele rol toebedeeld gekregen. De secretaris van het eindexamen is een door de eindverantwoordelijke schoolleider aangewezen lid van het personeel. Samen stellen directeur en de secretaris van het eindexamen de uitslag vast en tekenen ze de diploma's en de cijferlijsten. In de praktijk is de examensecretaris de spin in het web, verantwoordelijk voor een correcte en zorgvuldige uitvoering van het geheel van de (school)examenprocedures, in samenwerking met medewerkers op alle niveaus in de school. Daarnaast is de examensecretaris doorgaans de contactpersoon voor intern en extern betrokkenen bij het schoolexamen en het centraal examen. De examensecretaris heeft dus een belangrijke en voornamelijk procedurele rol in de uitvoering van het examen.

De examencommissie krijgt de opdracht de kwaliteit van de schoolexaminering te bewaken en te bevorderen en wel op vier aspecten: is de inrichting en de uitvoering van de processen op orde; is de inhoudelijke kwaliteit van de examinering op orde; sluiten processen en inhoud in voldoende mate aan bij de visie van de school op toetsing en examinering; wordt het afsluitende karakter van het schoolexamen gewaarborgd. De examencommissie draagt zodoende bij aan de borging van de kwaliteit van de schoolexaminering zodat deze aansluit bij de visie van de school op toetsing en examinering. De examencommissie heeft hiermee een belangrijke rol in de kwaliteitsborging van de schoolexaminering vanuit een eigen visie van de school op toetsing en examinering. In *bijlage 3* 'raamwerk examencommissie' is de rol van de examencommissie binnen het schoolexamen meer in detail uitgewerkt.

De verdeling van rollen, taken, verantwoordelijkheden binnen de organisatie van het schoolexamen zijn als volgt:

- Het bestuur: aanwijzingen geven voor stichtingskaders van het toetsbeleid en dat vaststellen.
- De schoolleiding van de locatie: laten opstellen van een visie op toetsen en toetsbeleid voor de instelling, afgeleid van de onderwijsvisie en passend binnen de Carmelkaders, vaststellen Programma van Toetsing en Afsluiting en besluiten over afwijkingen hiervan, vaststellen uitslag en examens en tekenen diploma's.
- Examensecretaris: verantwoordelijk voor organisatie en uitvoering van schoolexamen en centraal examen, vaststellen uitslag en examens en tekenen diploma's.
- Examencommissie: bewaking en bevordering van de kwaliteit van de schoolexaminering middels (zwaarwegende) jaarlijkse advisering m.b.t. PTA en de toetscyclus aan de schoolleiding. Elke Carmelschool heeft tenminste vanaf augustus 2020 een examencommissie conform het raamwerk zoals beschreven in *bijlage 3*.
- De vaksecties: opstellen en evalueren van PTA.
- De docent als constructeur en vaststeller: maken van toetsen en het vaststellen daarvan.
- De docent als examiner: afnemen van de toetsen en het beoordelen daarvan.
- De examensecretaris: organiseren, bewaken van de uitvoering en borgen van de examinering en de daarbij behorende taken.

Omdat de uitwerking van de verschillende rollen op niveau van de uitvoering kan verschillen per instelling, specificieert elke Carmelinstelling de taken van de verschillende actoren door de bijlage 'Taken examensecretaris naar taakgebied', onderdeel van de 'handreiking positie secretaris van het eindexamen' van de VO Raad in te vullen, zie *bijlage 2*. In *bijlage 1* zijn de belangrijkste examenprocessen beschreven: wijze van totstandkoming examenreglement, PTA en toetsen. Elke Carmelinstelling voert deze vanaf schooljaar 2020-2021 op deze wijze uit.

8. Toetsbekwaamheid

In de borging van de kwaliteit van de examens is de toetsbekwaamheid van alle actoren die betrokken zijn bij de inhoud en organisatie van het schoolexamen een belangrijke pijler. In de toetspiramide gerepresenteerd in de (donkerblauwe) buitenste rand. De wijze waarop Carmel scholen ondersteunt bij het toerusten van alle actoren voor hun taken en de voorwaarden die gesteld worden om zorg te dragen voor voldoende expertise op het terrein van examinering bij de schoolleider, examensecretaris en docenten is beschreven in dit hoofdstuk.

8a Constructeurs en examinatoren

Carmel is van opvatting dat elke docent met een bevoegdheid in een vak bekwaam is om toetsen te construeren en vast te stellen, deze af te nemen en te beoordelen. Tegelijkertijd zijn constructie, afname en beoordeling van toetsen complexe vaardigheden en mag er geen twijfel bestaan over de kwaliteit van met name het schoolexamen, vanwege het civiel effect. Carmel wil daarom investeren in het vergroten van de toetsbekwaamheid van docenten en een basis- en verdiepingscursus 'toetsconstructie' ontwikkelen.

Elke docent heeft voor afloop van de komende Koersperiode (2025), de basiscursus toetsinstructie afgerond, zodat alle docenten die bij Carmel werkzaam zijn tenminste de basiscursus toetsconstructie hebben gevolgd. Daarnaast is voor afloop van de komende Koersperiode binnen elke vakgroep of cluster van verwante vakgroepen er minimaal één docent die de verdiepingscursus heeft gevolgd. Voor beide cursussen wordt een standaard ontworpen op basis waarvan deze cursussen voor Carmel als geheel ontwikkeld worden. Voor de ontwikkeling en (deels) uitvoering van de cursussen zal worden samengewerkt met een nog nader te bepalen externe partner (Cito, SLO, UTwente, Fontys, ...). Het is de verantwoordelijkheid van elke instelling zelf om bovenstaande doelstelling te realiseren, waarbij het vanzelfsprekend mogelijk is om deze in gezamenlijkheid met andere Carmelinstellingen uit te voeren. De eerste lichting docenten zal in het schooljaar 2020-2021 de basis- en / of verdiepingscursus hebben gevolgd.

Elementen van de basiscursus zullen zijn:

- Vertalen van eindkwalificaties naar leerdoelen en leeruitkomsten
- Vertalen van beoogde leerdoelen naar passende toetsing die valide, betrouwbaar, transparant is en van het juiste niveau
- Verantwoorden van toetsing met behulp van een toetsmatrijs
- Het kunnen analyseren en evalueren van een toets na afname

Elementen van de verdiepingscursus zullen zijn:

- Alignment tussen visie op onderwijs en visie op toetsing
- Beoordelen van de samenhang tussen toetsbeleid, PTA, toetsen en toetstaken.
- Borging van de kwaliteit van toetsing
- Adviseren en begeleiden van collega examinatoren en constructeurs

8b Examensecretaris

Een examensecretaris bij Carmel heeft tenminste de scholing voor beginnende examensecretarissen van PLEXS gevolgd. Een examensecretaris dient met name goed op de hoogte te zijn van de wettelijke eisen die aan het schoolexamen gesteld worden en ook in staat te zijn het schoolexamen zo te organiseren dat de examenprocessen correct, efficiënt en effectief uitgevoerd kunnen worden. De examensecretaris dient op deze twee zaken diepgaande kennis te hebben. Daarnaast zal hij ook in generieke zin inhoudelijk toegerust moeten zijn. Om die reden zal hij ook de verdiepingscursus toetsconstructie afgerond dienen te hebben.

Zoals geldt voor elke professional, is het ook voor een examensecretaris belangrijk om zijn kennis up-to-date te houden en deze te delen met collega's van andere instellingen. Elke examensecretaris is daarom lid van PLEXS en bezoekt de bijeenkomsten. Daarnaast is Carmel met ingang van dit schooljaar een 'PLG examensecretarissen' gestart waar alle examensecretarissen aan deelnemen. Binnen de PLG wisselen examensecretarissen expertise uit, gericht op de specifieke context van Carmel en worden zij geconsulteerd over het beleid ten aanzien van examinering van Carmel. Deze PLG zal voor het komend jaar doorontwikkeld worden door de werkgroep. Daarbij zal gebruikt worden gemaakt van de 'Checklist PLG' om verdere focus aan te brengen.

8c Leden examencommissie

Het is belangrijk dat een examencommissie kan adviseren over alle aspecten van het schoolexamen: inhoudelijk, procesmatig en conceptueel. Omdat de examensecretaris qualitate qua lid is van de examencommissie, is de procesmatige expertise voldoende geborgd. Om ook de inhoudelijke en conceptuele kennis ten aanzien van toetsing en examinering in voldoende mate vertegenwoordigd te doen zijn, zijn alle leden binnen twee jaar na toetreding tot de examencommissie gecertificeerd voor de verdiepingscursus toetsconstructie.

8d Collegiale consultatie

Naast de PLG examinering, stimuleert Carmel het samen van en met elkaar leren ten aanzien van toetsing en examinering door middel van collegiale consultatie tussen de instellingen. Deze consultatie kan zich richten op één van de drie aspecten van toetskwaliteit – inhoud, organisatie, bekwaamheid - of op het gehele systeem van kwaliteitsborging. Afhankelijk van het onderwerp of het doel, kan de collegiale consultatie plaatsvinden in verschillende vormen: bijvoorbeeld netwerkbijeenkomsten of één-op-één trajecten. De collegiale consultatie is altijd ingebed in kwaliteitszorg voor het onderwijs. Belangrijk is daarom dat naast de schoolleider ook de medewerkers kwaliteitszorg en één of meer leden van de examencommissie betrokken zijn bij de uitvoering. De werkgroep zal hierover nadere afspraken maken met het netwerk van kwaliteitzorgmedewerkers.

Op dit moment zijn alle instellingen van de stichting doende om hun visie op toetsbeleid te formuleren, aan te scherpen of te verdiepen in relatie tot hun onderwijsvisie. Daarnaast gaan alle instellingen aan de slag met het inrichten van examencommissies. Het ligt dan ook voor de hand om de interne consultatie in eerste instantie te focussen op deze twee onderwerpen. De criteria voor de kwaliteit van het PTA (zie hoofdstuk 6) worden gebruikt om een PTA te analyseren en aanbevelingen voor verbetering te formuleren. Op basis van ervaringen kan het instrument eventueel aanpast en verfijnd worden. In een later stadium kan Carmelinterne consultatie ontstaan op andere thema's en mogelijk ook consultatie met scholen buiten de stichting.

9 Implementatieplan Borging kwaliteit van examens

Dit implementatieplan 'Borging kwaliteit van examens' is gebaseerd op:

1. Het bestuursbesluit
2. Adviesrapport 'borging kwaliteit examens' (nadere uitwerking van 1)

Het implementatieplan is opgedeeld in twee delen:

1. Opdracht voor instellingen binnen stichting Carmelcollege
2. Facilitering vanuit stichting Carmelcollege

Beide delen zijn gekoppeld aan een tijdpad.

9a Opdracht voor instellingen binnen Stichting Carmelcollege (en wanneer gereed)

Voor 1 augustus 2020

1. Richt een examencommissie (en een examensecretariaat) in volgens het Carmelbrede raamwerk (zie bijlage 3 'Raamwerk examencommissie inclusief rolbeschrijving'). De taken, bevoegdheden en samenstelling van de examencommissie zijn formeel vastgelegd in het Carmel-examenreglement.
2. Beschrijf een toetsvisie (zie hoofdstuk 4, meer specifiek paragraaf 4e) o.b.v. de onderwijskundige visie ('basisplan toetsing'). Het basisplan, wat in het begin mogelijk bestaat uit een bundeling van wat er op de instelling al aanwezig is. Dit basisdocument wordt verfijnd tot toetsvisie en -beleid in de loop van Koers 2025 en is gereed eind 2021-2022.

Schooljaar 2020-2021

1. Elke instelling richt met ingang van schooljaar 2020-2021 de organisatie en processen van het gehele (kwaliteitszorg)systeem rondom toetsing en examinering (wijze van totstandkoming examenreglement, PTA en toetsen) in conform de beschreven Carmelkaders toetsbeleid (bijlage 2 en bijlage 3).
2. Elke Carmelinstelling specificeert in 2020-2021 de taken van de verschillende actoren door gebruik van de verschillende Carmelbrede handreikingen (bijlage 2 'Beschrijving van de functies/taken/rollen en verantwoordelijkheden').
3. Elke instelling zorgt voor voldoende toetsbekwaamheid van alle actoren in het proces van kwaliteitsborging examinering in periode 2020-2025 conform de afspraken in het adviesrapport.

Vanaf schooljaar 2021-2022

1. Elke instelling heeft het 'basisplan toetsing' verder uitgewerkt naar toetsbeleid inclusief de beschrijving van een toetscyclus op basis van de Stichtingsbrede Carmelkaders toetsbeleid.
2. Elke instelling zorgt er naar eigen inzicht voor dat het schoolexamen vanaf schooljaar 2021-2022 waar nodig (weer) het afsluitende karakter krijgt in plaats van een verzameling schoolexamens, voortgangstoetsen en huiswerkopdrachten (voor zover dat op de school van toepassing is). Bij het afsluitende karakter past een schoolexamen met een beperkt aantal toetsen.
3. Elke instelling gebruikt met ingang van schooljaar 2021-2022 het PTA volgens format Carmel, zoals idealiter in 2021-2022 of uiterlijk 2022-2023 ook opgenomen in Somtoday

9b Facilitering vanuit Carmel (en wanneer ligt dat er)

Met ingang van 1 juni 2020

1. Kaders toetsbeleid en diverse instrumenten (beschrijving processen, format PTA, handreiking examencommissie, aanpassing examenreglement) (gereed)
2. Implementatieplan (gereed)
3. Artikelen m.b.t. examencommissie zijn toegevoegd aan het examenreglement

Schooljaar 2020-2021

1. PLG examensecretarissen (en examencommissie); deze wordt in 2020-2021 doorontwikkeld door de Carmelbrede werkgroep 'Borging van de kwaliteit van de examens' m.b.v. de checklist PLG. Voor 1 augustus 2020 werkt de Carmelbrede werkgroep deze checklist PLG uit. De eerste opdracht van de PLG is het ondersteunen bij het verder ontwikkelen van de visie op toetsing op de instellingen.
2. De Carmelbrede werkgroep 'Borging van de kwaliteit van de examens' ondersteunt in 2020-2021, samen met het netwerk kwaliteitszorg en de nog in te richten PLG Examensecretarissen, waar nodig de instellingen bij het realiseren van de toetsvisie en het toetsbeleid

3. Ontwerpen Carmelbrede cursus toetsbekwaamheid (basis en gevorderd) met externe partij(en) in 2020-2021 en start van de 1e tranche met tenminste 10 docenten per cursus.
4. In de managementgesprekken tussen CvB en instelling is de toetsvisie, het toetsbeleid en de maatregelen rondom kwaliteitsborging examens onderwerp van gesprek.
5. De Carmelbrede werkgroep 'Borging van de kwaliteit van de examens' maakt in afstemming met de Carmelbrede werkgroep Som afspraken met Somtoday over format PTA, handleiding en bijbehorende workshop.

Schooljaar 2021-2022

1. Collegiale visitatie/audits tussen en binnen instellingen: start in 2021-2022, ondersteund door en gebruikmakend van de ervaringen van het netwerk kwaliteitszorg. Door middel van collegiale consultatie/visitatie/audits binnen en tussen Carmel-scholen ontstaat een beeld van de stand van zaken rondom de borging van kwaliteit van examens.
2. De Carmelbrede Werkgroep kwaliteitstraject examens bereidt in samenwerking met het netwerk kwaliteitszorg en PLG examensecretarissen (en examencommissie) een midterm evaluatie van het bestuursbesluit en de Carmelbrede kaders toetsbeleid voor op stichtingsniveau die in de herfst van 2022 wordt uitgevoerd volgens de Koersmethodiek, samen met de instellingen.
3. De werkgroep 'Borging Kwaliteit Examens Stichting Carmelcollege' blijft in ieder geval tot en met het cursusjaar 2021-2022 in functie. Haar opdracht ligt op het vlak van operationele coördinatie en periodieke bestuurlijke afstemming. Die vindt plaats via de reguliere overlegkanalen, in het bijzonder via het Beraad Onderwijs en daaraan gekoppelde netwerken van schoolleiders, docenten en adviseurs. De werkgroep kan contacten met derden onderhouden.

Bijlagen

Bijlage 1 Examenprocessen: totstandkoming examenreglement, PTA en toetsen

In de opdracht aan de werkgroep is een beschrijving van de gewenste processen rondom de examens in een brede zin een belangrijk onderdeel. In de onderstaande tabelmatige opsommingen is dat in drie subprocessen opgedeeld, te weten: het examenreglement, het proces PTA en het proces Schoolexamantoetsen.

Deze procesbeschrijvingen zijn de beschrijving van een modelsituatie. De instellingen zullen hun processen hierop gaan aanpassen. Daarbij is het gesprek vanuit onderwijskundige en kwaliteitszorg aspecten met de vakgroepen (onderwijsteams) van groot belang. De procesbeschrijvingen kunnen diep ingrijpen in de werkrouines van de instellingen of onderdelen daarvan. Een belangrijke rol voor de begeleiding en bewaking van deze processen is weggelegde voor de examencommissie.

1a Het examenreglement

Wat	Wie	Wanneer	Opmerking
a. Gebruik maken van bestaand model examenreglement SCC (t-1)	Erna Kleissen (EK)	Juni in jaar t-1	t-1 voorafgaand schooljaar t huidig schooljaar
b. Opzoeken wijzigingen rondom regelgeving examens voor cohort T	EK		
c. Verwerken in bestaand reglement	EK		
d. Check op BB	WBos		BB Bestuursbureau
e. Toezenden aan scholen (EVS en ex secretaris)	EK		Per mail z.s.m.
f. Verwerken (= aanpassen en aanvullen) per instelling (instelling/locatie)	examensecretaris i.s.m. examencommissie		kaderreglement wordt gevolgd; daarin wel doorstreepmogelijkheden i.v.m. verschillende organisaties van de instellingen
g. Check kaderregeling en toevoegen schooleigen artikel 10 + combinatiecijfer + wie actor bij onregelmatigheden per instelling	Examensecretaris i.s.m. examencommissie		M.b.v. checklist VO-raad Let op: de instelling is vrij in de bepaling of het examenreglement wordt vastgesteld per cohort of per leerjaar.
h. Check intern artikel 10 en toevoegingen op instelling	Eindverantwoordelijk schoolleider		Kritische vragen stellen; proces beoordelen
i. Toezenden met feedback vanuit de instellingen naar een partnerschool binnen of buiten de eigen instelling	examensecretaris	Juli t-1	Feedback op algemeen reglement en bij twijfel m.b.t. juridische wijzigingen op schooleigen artikel 10
j. Check feedback op algemeen reglement door BB	EK, op verzoek van de instelling	Juli t-1	Aanpassen voor schooljaar t(+1) en terugkoppelen naar scholen
k. Per instelling goedkeuring (instemming) door de medezeggenschap	Medezeggenschap		Conform afspraken en mandaat in school
l. Vaststelling door de EVS	EVS	Vóór 1 oktober t	
m. Toezending aan Inspectie van het onderwijs	examensecretaris	Vóór 1 oktober t	

1b Het proces PTA

Er ligt een model format PTA (zie bijlage 4) waarin is nagedacht over de inhoud van het PTA n.a.v. schoolvisie, examenreglement, inhoudelijke vakeisen voor cohort.

Wat	Wie	Wanneer	Opmerking
a. PTA-programma op Examenblad.nl	Vakgroepvoorzitter of de subvoorzitter bovenbouw van de vakgroep	Maart mededelingen	Doorvoeren wijzigingen n.a.v. PTA-programma
b. Evaluatie huidig cohort	Vakgroep	April – juni	Denk aan: modernisering curriculum en/of programma, verandering onderwijsvisie en evaluatie toetsen en de resultaten
c. Vakgroep bespreekt wijzigingen	Vakgroepvoorzitter of de subvoorzitter bovenbouw	April – juni	Wijzigingen koppelen aan afspraken toetsbeleid: onderwijsvisie en haalbaarheid binnen onderwijsprogramma. Werkbelasting leerlingen én docenten
d. Toetsbelasting en tijdsdruk – onderwijsorganisatie – totaal onderwijsprogramma per vak	vakgroep	April - juni	Koppelen aan afspraken toetsbeleid: Haalbaarheid binnen onderwijsprogramma. Werkbelasting docenten én leerlingen
e. Voorgenomen PTA opstellen	Vakgroep	April – juni	Koppelen aan afspraken toetsbeleid, denk aan: koppeling aan domeinen, toetsvormen, toetstijd Omschrijvingen van de vakonderdelen PTA baseren op de domeinen. Waak tegen te grote detaillering in toetsing
f. Klopt het formeel qua dekking examenprogramma	Vakgroepvoorzitter of de subvoorzitter bovenbouw		a.h.v. Checklist PTA van de VOraad i.s.m. kwaliteitszorg
g. Klopt het formeel qua optelling qua weging (aantallen & percentages) en administratieve verwerking in SOM	Examensecretaris cq. examencommissie		m.b.v. standaard format PTA in SOM
h. Klopt het formeel qua eenduidig en begrijpelijk taalgebruik	Tegenlezer uit (verwante) vakgroep of uit de examencommissie vragen		Let op eenduidigheid / uniformiteit. i.v.m. herkenbaarheid voor leerlingen
i. Overall toetsing naar gezamenlijke PTA's van alle vakgroepen	Examencommissie constateert > gesprek tussen vakgroepen. Verantwoordelijkheid in lijn	Juni/juli of uiterlijk september	Koppelen aan afspraken toetsbeleid: variëteit in toetsvormen, haalbaarheid binnen totale onderwijsprogramma, totale werkbelasting (toetslast) docenten én leerlingen. Tegelijkertijd informeren horizontale en verticale lijn
j. Terugkoppeling van gewenste wijziging naar vakgroep (zie c. en d.)	Vakgroep	Juni/juli of uiterlijk september	
k. Definitief PTA vaststellen	Locatie- of sector- of onderwijsdirecteur	Vóór 1 oktober	NB: mét Akkoord medezeggenschapsraad

Wat	Wie	Wanneer	Opmerking
			conform afspraken en mandaat in school
I. PTA indienen bij inspectie	Verantwoordelijke volgens mandateringsstructuur	Vóór 1 oktober	

1c Schoolexamentoetsen

Toetsen voor het schoolexamen worden gemaakt o.b.v.:

- Inhoud die moet (eindtermen)
 - Inhoud die je wil (schoolvisie)
 - Visie op toetsen en leren
- startpunt voor SE > vastleggen in PTA > toetsconstructie

Wat	Wie	Wanneer	Opmerking/dilemma
a. Maken PTA-toetsen	Vakgroep – (toetsdeskundige) toetseigena(a)ren	Zie vakwerkplan en PTA rooster	Koppelen aan toetsbeleid en Toetsdeskundigheid: het stellen van de goede vragen
b. Activeren alle kaders die gelden (onderwijsvisie, PTA-kaders, ex reglement, inhoud, vorm, duur, enz.)	Toetseigena(a)ren		
c. Ontwikkelen toets + antwoordmodel + herkansing (indien van toepassing) gelijktijdig i.v.m. gelijkwaardigheid van toets en herkansing	Toetseigena(a)ren		
d. Tegenlezen toets	(Toetsdeskundige) collega, bij voorkeur uit eigen vakgroep of van een andere locatie of andere instelling		Controle op kwaliteit en gelijkwaardigheid Eisen aan toetsdeskundigheid staan beschreven in het toetsbeleid
e. Tijdig indienen schriftelijke toetsentoets bij examenbureau of examencommissie Tijdig verstrekken toetsopdracht aan kandidaten	Toetseigena(a)ren		Schriftelijke toetsen worden veelal centraal per locatie geregeld. Toetsen als praktische opdracht, mondelinge toetsing e.d. veelal door de docent
f. Afname van de toets	Toetseigena(a)ren		Afhankelijk van schooleigen regelingen hiervoor; moet navolgbaar proces zijn. Bijv. Procesverbaal aan- en afwezig, incidenten etc.
g. Correctie van de gemaakte toets a.h.v. <i>vooraf vastgesteld model</i>	Toetseigena(a)ren / docent		Termijn respecteren waarbinnen de leerlingen feedback en beoordeling ontvangen
h. Overleg om gelijke beoordeling te borgen indien verschillende docenten dezelfde toets afnemen	Gelijke correctoren, bij voorkeur in eigen vakgroep of van een andere locatie of andere instelling		
i. Teruggeven van toets (en inhoudelijke bespreking) t.b.v. feedbackloop (didactiek) én wettelijke inzage met leerlingen	Docent met leerlingen		Leerling maakt eventueel gebruik van het herkansingsreglement op zijn school.
j. Evalueren van toets, toetsresultaten en leerlingen feedback	Docenten in (verwante) vakgroep		Doel: het leren van de docent/toetsontwerper
k. Indien voorgaande bespreking aanleiding geeft, is herziening van de	Toetseigena(a)ren		

Wat	Wie	Wanneer	Opmerking/dilemma
al voorbereide herkansing aan de orde			
l. Na afsluiting van de PTA toetsing tekenen docenten en leerlingen voor de vastgestelde becijferingen	Ex secretaris eindverantwoordelijk schoolleider	Vóór inleverdatum DUO	
m. Archivering			Let op bewaartermijnen. Volgens de archiefwet moeten alle gegevens die betrekking hebben op het toekennen van diploma's tot nader order worden bewaard. Dit gaat boven bepalingen in het 'eindexamenbesluit VO'

Bijlage 2 Beschrijving van de functies / taken / rollen en verantwoordelijkheden

De examensecretaris is de 'spin in het web' van de uitvoering van het examenproces. Hij onderhoudt contacten met diverse personen en organisaties binnen en buiten de school. De VO Raad heeft een handreiking ontwikkeld voor de examensecretaris, waarin de rol van de examensecretaris en zijn taken en verantwoordelijkheden verder uitgewerkt is. Zie:

https://www.vo-raad.nl/system/downloads/attachments/000/000/818/original/Handreiking_secretaris_vh_eindexamen_DEF.pdf?1569232499

Onderdeel van deze handreiking is de bijlage 'taken examensecretaris naar taakgebied'. Hierin zijn de taakgebieden van de secretaris van het eindexamen tot in detail uitgewerkt. Elke Carmelinstelling vult deze bijlage voor de eigen instelling in. Per taak wordt aangegeven of deze wordt uitgevoerd door de directeur, teamleider, examensecretaris, een ondersteuner of de examencommissie.

Bijlage 3 Raamwerk examencommissie inclusief rolbeschrijving

Aanleiding

In actielijn vijf, één van de negen actielijnen die de VO Raad heeft opgesteld n.a.v. de uitkomsten van het onderzoek dat de Commissie Kwaliteit Schoolexaminering heeft gedaan naar de kwaliteit van de schoolexaminering, is de afspraak opgenomen dat elke school vanaf augustus 2020 een examencommissie heeft. Ook staat er de toezegging in dat de VO raad een raamwerk ontwikkelt voor een dergelijke examencommissie met daarin een concrete rolbeschrijving. In deze handreiking wordt nader ingegaan op de rol, opdracht en samenstelling van de examencommissie binnen Carmel. De taken, bevoegdheden en samenstelling worden formeel vastgelegd in een aantal artikelen die opgenomen worden in het examenreglement. Het raamwerk van de VO Raad heeft hierbij als basis gediend; de artikelen zijn opgenomen in de bijlage.

Rol examencommissie

In het raamwerk van de VO Raad staat dat de examencommissie de kwaliteit van de schoolexaminering bewaakt en bevordert op vier aspecten: is de inrichting en de uitvoering van de processen op orde; is de inhoudelijke kwaliteit van de examinering op orde; sluiten processen en inhoud in voldoende mate aan bij de visie van de school op toetsing en examinering; wordt het afsluitende karakter van het schoolexamen gewaarborgd. De examencommissie draagt zodoende bij aan de borging van de kwaliteit van de schoolexaminering zodat deze aansluit bij de visie van de school op toetsing en examinering.

Om de examencommissie goed in positie te brengen ten opzichte van de andere actoren binnen het schoolexamen moet helder zijn vanuit welke rol de examencommissie de kwaliteit van het schoolexamen borgt en bevordert. Uitgangspunt is dat zij dit doet binnen de context van een professionele cultuur. Een belangrijk kenmerk van een professional is dat deze gericht is op het voortdurend verbeteren en vernieuwen van de werkprocessen. In principe dragen alle actoren dus bij aan de borging van de kwaliteit van het schoolexamen. Ook heeft de examencommissie nog (?) geen wettelijke taak en daarmee ook geen wettelijke bevoegdheid.

In de wet- en regelgeving met betrekking tot het (school)examen zijn de taken en verantwoordelijkheden m.b.t. het (school)examen belegd bij vijf 'actoren':

- Het *bevoegd gezag* is eindverantwoordelijk voor de inrichting van de examinering
- De *directeur* is de eindverantwoordelijke voor een groot deel van het proces van de examinering.
- De *examinator* is degene die belast is met het afnemen van het examen in een vak. T.a.v. het schoolexamen zelf bepalen de examenprogramma's wat er ten minste in het schoolexamen wordt opgenomen.
- De *examensecretaris* is in de praktijk een belangrijke spil in de organisatie op school van schoolexamen en centraal examen en voert als rechterhand van de directeur taken uit die liggen op het vlak van de uitvoering. De examensecretaris wordt aangewezen door de directeur.
- De *commissie van beroep* wordt ingesteld door het bevoegd gezag. De directeur maakt hier geen deel van uit. De commissie van beroep komt in actie als een kandidaat in beroep gaat tegen een beslissing van de directeur naar aanleiding van een onregelmatigheid of afwezigheid zonder geldige reden. Andere taken zijn niet belegd bij de commissie van beroep.

Gezien bovenstaande is een nadere precisering van de rol van de examencommissie binnen het schoolexamen gewenst. De hierboven genoemde vijf actoren zijn verantwoordelijk voor een correcte en deugdelijke *uitvoering* van het schoolexamen (procesmatig, inhoudelijk, passend bij de visie van de school en passend bij het afsluitende karakter van het schoolexamen). Om rolverwarring te voorkomen en omdat de examencommissie geen wettelijke taak heeft, kiest de Stichting Carmel ervoor om de examencommissie een *adviesrol* toe te bedelen: zij kan de directeur gevraagd en ongevraagd *adviseren* over het bevorderen en waarborgen van de kwaliteit van de schoolexaminering (procesmatig, inhoudelijk, passend bij de visie van de school en passend bij het afsluitende karakter van het schoolexamen). Adviezen van de examencommissie zijn niet vrijblijvend: het betreffen zwaarwegende adviezen waar de schoolleiding alleen gemotiveerd van kan afwijken. Om die reden is het van belang dat de examencommissie onafhankelijk is en beschikt over voldoende deskundigheid. Op deze manier is geborgd dat de examencommissie vanuit een heldere rol een goede bijdrage kan leveren aan de kwaliteitsborging van de schoolexaminering vanuit een eigen visie van de school op toetsing en examinering.

Opdracht examencommissie

De examencommissie bewaakt en bevordert de kwaliteit van het schoolexamen en adviseert of:

- de inrichting en de uitvoering van de processen op orde is;
- de inhoudelijke kwaliteit van de examinering op orde is
- processen en inhoud in voldoende mate aansluiten bij de visie van de school op toetsing en examinering
- het afsluitende karakter van het schoolexamen gewaarborgd is.

De examencommissie voert hiertoe jaarlijks een evaluatie uit van het schoolexamen, stelt een verslag op over haar bevindingen bij het borgen van de kwaliteit van de schoolexaminering, formuleert adviezen en verstrekt dit verslag aan de eindverantwoordelijke schoolleider. De examencommissie vergroot en onderhoudt de (eigen) kennis m.b.t. examinering o.a. via bestudering van wet- en regelgeving en toetsdeskundigheid.

Als het gaat om de *bewaking van de kwaliteit* geeft de examencommissie hieraan invulling door jaarlijks de samenhang tussen beleid en uitvoering van het schoolexamen te evalueren. Meer specifiek:

- de totstandkoming en uitvoering van het PTA, de jaarplanning en het proces van toetsen (doelbepaling, constructie, uitvoeren, communiceren / registreren en evalueren / verbeteren);
- de visie op toetsing en de verbinding met de onderwijsvisie enerzijds en het Programma van Toetsing en Afsluiting anderzijds;
- de samenhang tussen de eisen die gesteld worden aan de toetsbekwaamheid van docenten, examencommissies, examensecretaris, schoolleiding en andere betrokkenen, de taken en verantwoordelijkheden waarvoor zij gesteld zijn en de mate waarin het beleid gerealiseerd is;
- analyseren van geconstateerde onregelmatigheden binnen de kaders van het examenreglement

Als het gaat om de *bevordering van de kwaliteit* geeft de examencommissie hieraan invulling door de schoolleiding te adviseren over de wijze waarop zij verdere verbetering van de kwaliteit van het schoolexamen kan realiseren als het gaat om:

- de totstandkoming en uitvoering van het PTA, de jaarplanning en het proces van toetsen (doelbepaling, constructie, uitvoeren, communiceren / registreren en evalueren / verbeteren);
- of inhoud van het PTA
 - o dekkend is voor het examenprogramma
 - o voldoet aan de regelgeving
 - o consistent is met het schoolbeleid (visie op onderwijs, visie op toetsing)
 - o communicatief voldoende helder is voor doelgroep
- de samenhang tussen de eisen die gesteld worden aan de toetsbekwaamheid van docenten, examencommissies, examensecretaris, schoolleiding en andere betrokkenen, de taken en verantwoordelijkheden waarvoor zij gesteld zijn en de mate waarin het beleid gerealiseerd is;
- voorkomen van geconstateerde onregelmatigheden binnen de kaders van het examenreglement

Samenstelling en expertise examencommissie

De eindverantwoordelijke schoolleider stelt een examencommissie in voor elke door de instelling verzorgde schoolsoort of groep(en) van schoolsoorten. Het ligt daarbij voor de hand te kiezen voor een examencommissie H/V en een examencommissie vmbo. Heeft een instelling meerdere eindexamenlocaties H/V en / of vmbo dan is het aan te raden voor elke locatie een examencommissie in te stellen.

De examencommissie bestaat ten minste uit de volgende personen:

- De examensecretaris; vanwege zijn expertise t.a.v. de borging van de kwaliteit van het schoolexamen, is de examensecretaris qualitate qua lid van de examencommissie. Ten aanzien van zijn expertise: zie hoofdstuk 8 van het adviesrapport 'borging kwaliteit van de examens'. De secretaris heeft met name expertise t.a.v. de wet- en regelgeving en de organisatie van het schoolexamen, het opstellen van het PTA en het inrichten van de processen m.b.t. examinering.
- Eén docent (die tevens examinerator is in het schoolexamen) uit de schoolsoort waarvoor de commissie is ingesteld met inhoudelijke expertise op terrein van toetsing (visie op toetsen, afgeleid van visie op onderwijs; validiteit, betrouwbaarheid en transparantie van toetsen; objectief en transparant beoordelen; ...)
- Kiest een instelling / locatie ervoor om de examencommissie uit meer dan twee personen te doen bestaan dan kan overwogen worden bij de samenstelling toe te voegen:

- o per leergebied (talen, maatschappijvakken, exact, kunst, ...) een examiner/docent (zie wat betreft expertise 'docent')
- o een extern lid (bijvoorbeeld toetsdeskundige uit MBO, HBO, WO; iemand uit de beroepspraktijk, ...)

De eindverantwoordelijke schoolleider benoemt de leden op voordracht van de locatie / schoolsoort en bewaakt dat leden voldoende gekwalificeerd zijn en dat de commissie over alle noodzakelijke en relevante expertise beschikt.

Per instelling een overkoepelend overleg van examencommissies als er meer dan één commissie is.

Doel en agenda:

- wijze van evalueren
- delen van adviezen
- formuleren van instellingsbrede adviezen

3a Regeling examencommissie

Deze regeling wordt opgenomen in het examenreglement.

Examenreglement, Artikel x De examencommissie

Artikel x.

1 Taken en bevoegdheden van de examencommissie

1.1 Een examencommissie heeft ten minste de volgende taken en bevoegdheden

- a. Het gevraagd en ongevraagd adviseren over het bevorderen en waarborgen van de kwaliteit van de schoolexaminering (procesmatig, inhoudelijk, passend bij de visie van de school en passend bij het afsluitende karakter van het schoolexamen).
- b. het vaststellen van nadere richtlijnen en aanwijzingen om schoolexamens te beoordelen en vast te stellen binnen de kaders van het bestuursbesluit.

1.2 De examencommissie stelt vast op welke wijze zij uitvoering geeft aan de taken en bevoegdheden, bedoeld in het eerste lid. Zij stelt hiertoe jaarlijks een jaarplan op.

1.3 Indien een kandidaat een verzoek of een klacht indient bij de directeur waarbij een lid van de examencommissie is betrokken, neemt het betrokken lid geen deel aan de behandeling van het verzoek of de klacht .

1.4 De examencommissie stelt jaarlijks een verslag op over haar bevindingen bij het borgen van de kwaliteit van de schoolexaminering en verstrekt dit verslag aan de eindverantwoordelijke schoolleider.

Artikel x.2 Benoeming en samenstelling van de examencommissie

2.1 De eindverantwoordelijke schoolleider stelt een examencommissie in voor elke door de instelling verzorgde schoolsoort of groep(en) van schoolsoorten.

2.2 Het bevoegd gezag draagt er mede door de samenstelling van de examencommissie zorg voor dat het onafhankelijk en deskundig functioneren van de examencommissie voldoende wordt gewaarborgd.

2.3 Ten minste één lid van de examencommissie is als docent verbonden aan de schoolsoort of groep van schoolsoorten waarvoor de examencommissie is ingesteld. Daarnaast is de examensecretaris q.q. lid van de examencommissie.

2.4 Leden van het bevoegd gezag of hun (indirect) gemandateerden worden niet benoemd tot lid van de examencommissie.

Bijlage 4 **Format PTA**

4a **Verwerking PTA in SOM**

Als werkgroep adviseren we om de PTA functionaliteit van SOM te gebruiken voor uniformiteit en het controle systeem wat SOM biedt. Daarnaast biedt de PTA functionaliteit scholen de mogelijkheid om de werklust van het invoeren van het complete toetsdossier op te splitsen in kleine delen en het invoerrecht toegekennen aan kleine groepen. Veelal zijn deze rechten toegekend aan vaksecties binnen de schoolorganisatie. Deze vaksecties zijn uiteindelijk ook de mensen die het PTA hebben samengesteld en er dus kennis van hebben. De functionaliteiten binnen SOM zullen moeten worden uitgebreid en bijgesteld om een gewenste inhoud en vormgeving te creëren. Het advies is dan ook om het format PTA zoals hieronder beschreven is voor te schrijven vanaf de start schooljaar 2021 en er naar toe te werken dat SOM op tijd is ingericht conform dit format.

Is de kennis niet aanwezig binnen de organisatie, er wordt een PTA workshop aangeboden door SOM; samen verantwoordelijk voor het PTA. En er is hier een uitgebreide handleiding voor geschreven.

4b **Format PTA**

Vooraf aanvullende schooleigen informatie over PTA. Deze aanvullende informatie moet in ieder geval het volgende worden beschreven:

- Welk leerjaar, schoolsoort, vak en cohort.
- Leeswijzer PTA.
- Vermeld de eisen van PO/HD of beschrijf waar dit te vinden is (dit kan beschreven worden in de aanvullende opmerking).
- Schooleigen Herkansingsregeling.> artikel 10 B Examenreglement
- Beschrijving eventueel individueel PTA
- Neem het PWS op in het PTA

PTA 2020 - 2021 / Schoolnaam / Leerjaar											
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Biologie Methode: </div>											
	Code	inhoud	Vorm	beoordeling	Herk	Weging	eindtermen	Duur	Hulpmiddelen	afname- / inlever datum	Resultaat
PERIODE 1											
	Code	inhoud	Vorm	beoordeling	Herk	Weging	eindtermen	Duur	Hulpmiddelen	Week	Resultaat
PERIODE 2											
	Code	inhoud	Vorm	beoordeling	Herk	Weging	eindtermen	Duur	Hulpmiddelen	Week	Resultaat
PERIODE 3											
Aanvullende Opmerking											

4c Leeswijzer bij PTA format

Periode:	Hierin wordt de periode aangegeven waarin toetsen, praktische opdrachten enz. afgenomen worden.
Code:	Hierin wordt de kolomcode in SOM die behoort bij de toets, praktische opdracht enz. aangegeven.
Inhoud:	Hierin wordt de inhoud van toets, praktische opdracht enz. aangegeven. Duidelijke omschrijving voor leerlingen (het alleen benoemen van hoofdstukken is niet toegestaan).
Vorm:	Hierin wordt de vorm aangegeven <ul style="list-style-type: none">• TT = Theoretische toets• PO = Praktische opdracht• HD = Handelingsdeel• MO = Mondeling
Beoordeling:	Hierin wordt aangegeven welke vorm van beoordeling van toepassing is. <ul style="list-style-type: none">• Cijfer 1 – 10• O/V/G• NNB / NB
Herk	Hierin wordt per toets, praktische opdracht enz. aangegeven of dit onderdeel herkansbaar is volgens de herkansingsregeling.
Weging:	Hierin wordt aangegeven wat is de SE-weging van de toets, praktische opdracht enz. is.
Eindtermen:	Hierin worden de eindtermen opgenomen die getoetst worden met de toets, praktische opdracht enz.. Voorkeur om ook subdomein te vermelden.
Duur:	Hierin wordt de duur van de toets, praktische opdracht enz. aangegeven. Advies om een beperkt aantal mogelijkheden te bieden.
Hulpmiddelen:	Hierin worden de toegestane hulpmiddelen beschreven. Kan door in de leeswijzer codes te geven aan de hulpmiddelen of door de hulpmiddelen volledig uit te schrijven.
Afname- / inleverdatum:	Hierin wordt aangegeven wanneer de toets wordt afgenomen of wanneer een praktische opdracht moet worden ingeleverd. (toetsweek, weeknummer of specifieke datum).
Resultaat:	Hierin kan de leerling zijn/haar resultaat noteren (tijdens cijfercontrole noodzakelijk).

4d Onderbouwing PTA format

De inspectie heeft bij Stichting Carmelcollege een onderzoek gedaan naar het verloop van de toetsing en afsluiting. Op enkele afdelingen van scholen van het bestuur hebben wij een themaonderzoek 'Toetsing en afsluiting' uitgevoerd om te beoordelen of de toetsing en afsluiting op de scholen zorgvuldig verlopen. Vanuit het inspectierapport (vastgesteld 3 december 2019) hebben we een aantal aanbevelingen van de inspectie opgenomen de waaraan het PTA moet voldoen.

Citaat inspectierapport

In het PTA staan de onderdelen van het eindexamenprogramma ((sub)domeinen, eindtermen) beschreven en alle verplichte onderdelen van het examenprogramma worden getoetst. De inhoud van de onderdelen van het schoolexamen, de wijze waarop en de tijdvakken waarbinnen de toetsen van het schoolexamen plaatsvinden, de wijze van herkansing van het schoolexamen en de regels voor de wijze waarop het cijfer voor het schoolexamen voor een kandidaat tot stand komt, worden vermeld in het programma.

4e PTA groepsmaatwerk of individualiseren

In het schooljaar is er met enige regelmaat maatwerk nodig bij individuen en of groepen. Hierbij een aantal voorbeelden/adviezen van wanneer zich dit voordoet en wat hierbij de aandachtspunten zijn.

Reden aanpassing PTA	Aandachtspunten	Werkwijze kan zijn	Beschrijven
Opstromen van een kandidaat	Zijn de eindtermen en de lesstof voor het betreffende niveau gedekt	een inhaalprogramma of herbeoordeling van het SE	In een logboek of in SOM beschrijven wat er anders is en hoe dit is opgelost. Kolom toevoegen in SOM waarbij een inhaalprogramma wordt geregistreerd.
Afstomen van een kandidaat	Zijn de eindtermen en de lesstof voor het betreffende niveau gedekt	een inhaalprogramma of herbeoordeling van het SE	In een logboek of in SOM beschrijven wat er anders is en hoe dit is opgelost.
Instream kandidaat andere school	Extra begeleiding gesprek met leerling en vorige school en informeert naar behaalde resultaten incl. bewijsstukken	een inhaalprogramma	In een logboek of in SOM beschrijven wat er anders is en hoe dit is opgelost
Kandidaat volgt vak(ken) op een hoger niveau	Kandidaat volgt vak(ken) op een hoger niveau. SE cijfer blijft staan na inschrijving CE	SE beoordelen op niveau kandidaat en niveau van het vak waardoor kandidaat de keuze kan maken waarin het CE wordt afgerond	In een logboek of in SOM beschrijven wat er anders is en hoe dit is opgelost
Kandidaat komt terug voor een diploma op hoger niveau (stapellaar)	Zijn de eindtermen en de lesstof voor het betreffende niveau gedekt		In een logboek of in SOM beschrijven wat er anders is en hoe dit is opgelost

Bijlage 5 Stappenplan collegiale consultatie

Het onderstaand stappenplan is ontleend aan de handreiking van de VO-raad:

https://www.voraad.nl/system/downloads/attachments/000/000/870/original/Handreiking_Collegiale_consultatie_examinering.pdf?1579783245

1. Formuleer de leervraag/-vragen die je in het consultatieproces wil bespreken. Doe dit met de daarbij betrokken docenten, examencommissie, schoolleiding enz
2. Beoordeel de complexiteit van de leervraag om te bepalen
 - a. hoeveel tijd je voor de collegiale consultatie wilt inzetten en
 - b. welke functiehouders je wilt uitnodigen deel te nemen; uit welke kring (eigen locatie, instelling of juist daarbuiten)
3. Bepaal in welke vorm je de consultatie wilt gieten; open of meer gesloten gesprek, brainstorm, dialoog, carrouselvorm, een intervisiemethodiek zoals de incidentmethode, socratisch gesprek, enz.
4. Bedenk welke voorwaarden vervuld moeten zijn voor een geslaagde consultatie. Denk aan tijd, ruimte, organisatie van het gesprek, enz
5. Stuur bij de uitnodiging voor consultatie de leervraag mee en de werkvorm die je zou willen gebruiken zodat deelnemers zich kunnen voorbereiden
6. Ontvang de deelnemers gastvrij
7. Rond na het gesprek de consultatie af door deelnemers uit te nodigen om 'vers van de lever' te reflecteren op de bijeenkomst

